

Воја Марјановић

На путу традиције и савремености

Војислав Максимовић: „Нека да и сада“, „Свјетлост“, Сарајево, 1973.

За врло кратко време, у радобљу од непуне четири године, романсијер и књижевни критичар Војислав Максимовић, објавио је три вредне књиге. То су: збирка огледа и расправа о књижевним збивањима у Босни и Херцеговини („Виђење Босне“, 1970), затим роман „Заводштва“ (1971, награда „Свјетлости“) и, ево, сада, књига критичке прозе са освртом на традицију и савременост књижевног живота под насловом „Некада и сада“. У процесу активног деловања по следњих година, Војислав Максимовић је бављење књижевно историјским, теоријским и књижевнокритичким питањима оглашавао у разним публикацијама, мада се његово живо присуство нарочито запажало у часописима „Живот“, „Израз“, „Одјек“, „Мостови“, „Путеви“ и др., у којима је недвосмислено скретао на себе пажњу као амбициозни интелектуалац склон да сондира нека кључна питања из области књижевне историје и текуће критике.

Као у првој књизи огледа и расправа, Максимовић и сада, у књизи „Некада и сада“, али у знатно опсежнијем спектру интересовања, тежи откривању књижевних прилика и догађаја крупних у култури босанскохерцеговачких релација. Због тога његова друга књига садржи два подједнако значајна дела, и то (први) изражен у

текстовима истраживачког и аналитичког карактера („Некада“) и (други) испуњен критичким освртима на савремене писце и њихове књиге које траже оцену и литерарни статус („Сада“).

Упорно предан књижевној баштини, њеним људима и појавама, Максимовић трага у првом делу своје књиге за истинама које су већ или расветљене или је њихов статус још нејасан, отворен или само начет. Не задовољавајући се, често, оним што је у науци верификовано, он се враћа писцима и делима, копа по архивској грађи и — својеврсним тумачењима долази до нових виђења или до бар свежих и убедљивих интерпретација. На тај начин пред читаоцем израста читава једна епоха и њен дух, боја и атмосфера одређене културне историје која се конституисала на територији Босне и Херцеговине а и ван њих. У жики таквог осветљавања, Максимовић многе започете теме из своје прве књиге („Виђење Босне“) продубљује и допрађује, додајући уз своја становишта и бројне аргументације. Тако се међу опсежнијим радовима издвајају текстови „Приступ за ненаписану историју књижевности БиХ“, написан као преглед о истраживању и првим истраживачима културног наслеђа Босне и Херцеговине, а поред њега и радови „Поетска баштина Сарајева“,

„Младобосанци и револуционарна Русија“, „Размишљања о Сафвет-бегу Башагићу“ и, нарочито, оглед о угледном часопису „Бехар“ („Генеза једног значајног часописа“), у коме је исцрпно и хронолошки приказан раст и свеукупна физиономија овог гласила, једног од најеминентнијих у континуитету културних и књижевних кретања.

Иако веома склон откривању културне баштине и утицаја историјских, друштвених и политичких кретања на њу, Максимовић се од својих синтеза врло лако и темпераментно враћа конкретним темама, сведеним на једну личност и њеном месту у науци. Сведоче о томе поновна уживљавања у значај Вукове борбе са противницима („Нов третман Вукових противника“ или огледи о Л. Милованову, Ђ. Јакшићу, М. Миљанову, М. Видаковићу, П. Слијепчевићу и др. У свим тим радовима, аутор је минуциозни истраживач који поштује факта али кад год му се укаже прилика предаје се интуицији. Отуда се ови његови текстови доимају као срећан и интелигентан спој између књижевне историје и критике, у којима нема академске сувоће ни „замарајућих фуснотирања“, а има тачних судова и елоквентних, импресионистичко допадљивих резоновања.

Максимовић је, ипак, нешто друкчији кад се нађе у улози критичара савремене литературе, опредељеног да прати њена кретања и доноси судове о делима готово најразличитијих структура и писцима неуједначених генерација. Тада он, у већини случајева, ослобађа „себе“ прецизности и документација, и предаје се аутентичном доживљају дела, осећајући његове унутрашње шумове. Више импресиониста, а мање поштовалац теорије „ред по ред“, он у овим текстовима коментарише поезију и прозу са осећањем за евокацију живота схваћеног као драму но и непрестану акцију личности које носе пишчеве поруке и у њима истине о дијалектичким законима кретања. У освртима на књиге М. Лалића, М. Селимо-

вића, А. Типше Ђ, Сијарића и других, Максимовић је еластични критичар, склон да поздравља потврђене вредности, мада га слични односи не напуштају ни у приликама када исправља о делима млађих аутора (Д. Филип, В. Настић, Р. Поповић, Р. П. Ного) према којима је нешто критичнији, верујући да им ваља указати на мањкавости и тако о њиховим делима „мислити мало унапријед“. Нема сумње, има у новим Максимовићевим освртима о појединим књигама писаца и неограничености, понекад и исхитрености, пренаглашених комплимената, често и пригодности — али свака његова критика делује надахнуто — и баш зато — оставља утисак спонтане сарадње између писца и критичара.

Одани поштовалац књижевне традиције и књижевне савремености, Војислав Максимовић је књигу „Некада и сада“ обогатио, и овога пута, пластичним и суптилним стилем и језиком. Треба читати поједине текстове па осетити ауторов смисао да бујицом пробраних речи, усаглашеним инвентивно темама и проблемима, искаже понекад и најсложеније књижевне односе који, у његовој интерпретацији делују сасвим разумљиво и једноставно. По томе, Максимовић асоцира на даровиту речитост неких наших књижевних посленика (на пример И. Секулић, М. Богдановић, В. Глигорић) мада по ширини интересовања подсећа на Ј. Скерлића, или, нарочито, Јована Кршића кога он изгледа следи по изједначеној радозналости за старије и новије књижевне појаве у Босни и Херцеговини па и мимо њих.

Без површности и наметљивих судова, каквих случајева има у наше време, а са смислом да успостави континуитет између духовне традиције и наших дана.*Максимовић се књигом „Некада и сада“ потврдио као критичар модернијег температура, способан да новијим усмерењима обогати токове наше књижевне историје — и, разуме се, текуће књижевне критике.